

Minder fra Biskop Hertz's Tid.

Væsentlig efter hans Datters Optegnelser
meddelt af Kammerherreinde **H. Stemann** i Ribe.
(Sluttet).

NOGET ind i Februar (1825) kom gamle Pastor Satterup¹ hjem til sin Familie paa nogle Dage for at sige Farvel til sine mange Venner og hjælpe sin Kone med at ordne Flytningen. Men den gamle Mand havde, Aftenen før han rejste fra Varde, skaaret en Ligtorn, saa den blødte; haardfør som han var, havde han dog ikke ændset det videre, men næste Morgen taget Støvler paa og var saa rejst af Sted. Da han kom til Ribe, gjorde Saaret dog saa ondt, at han straks maatte have Støvlen af, og han kom saa listende gennem Haverne ind til Bispefamilien, da han længtes efter at se den igen. Næste Morgen var Smerten imidlertid gaet over, og saa trak han dristig igen Støvlen paa og begyndte paa sine Afskedsvisitter, som skulde endes paa et Par Dage.

Men han havde gjort en fejl Regning; ved Middagstid kom han humpende hjem og maatte om Eftermiddagen søge Hvile i den Seng, som han ikke mere skulde forlade. Det blev et langt, smertefuldt Sygeleje. Efter 3 Ugers Forløb vidste ikke alene begge Læ-

¹ Se Side 342.

gerne, men omtrent hele Byen paa Familien nær, at han havde Koldbrand i Foden; den trak op i Benet og lod næppe noget Haab tilbage om Helbredelse; 14 Dage efter vidste alle, han selv med, at der ikke var langt tilbage, og han led saa frygteligt, at man maatte ønske ham en rolig Udløsning af de store Smerter.

I de første Dage efter sin sidste farlige Rejse havde Biskoppen samtidig haft saa meget at tage Vare, at han ej fik Tid til at tænke paa sig selv; men den naturlige Følge: Forkølelse og nogen Udmattelse, udeblev dog ikke, og han fik af og til Hovedpine, som han ellers sjældent led af, og klagede igen over Lændesmerter.

Onsdag den 16. Februar holdt han dog Fasteprædiken i Domkirken, og i Marts vilde han ikke opsætte nogle Visitatsrejser i den nærmeste Omegn, som han vilde have endt før Paaske; han meldte altsaa sin Ankomst til Præsterne og trøstede Bispinden, som ængstede sig over hans Forkølelse, med, at han ikke tog længere bort, end at han oftere kunde komme hjem, særlig da, hvis han ikke befandt sig vel.

Paa denne sin sidste Visitats gjorde Biskoppen følgende Tilføjelser i Embedsprotokollen:

Hvidding Kirke den 13. Marts 1825.

Af det opgivne Antal paa Sognets confirmerede Ungdom mødte omtrent det halve Antal, 63, som læste ret godt i Bog og gav gode Svar af Lærebog og Bibelhistorie.

Hvidding Skole den 14. Marts.

Jeg forefandt en talrig Ungdom, som læste godt i Bog, stavede udenad med Forkundskaber i Sproglæren,

skreve ret godt og regnede noget i Hovedet. Læreren prøvede dem i Christendom og Bibelhistorie, viiste meget gode Gaver og fik antagelige Svar. Særskildt Liste over Skoleungdommen savnede jeg, som det ej heller af Skolejournalen efter den nærværende Indretning kan sees, hvad Børnene undervises i, og hvorledes Underviisningen gaaer frem. Nogle Børn, som ej havde søgt Skolen, men holdes hjemme for at kniple, mødte vel, men røbede ogsaa deres Mangel paa ordentlig Underviisning. Skolecommissionen anmodes om at have Øje med slige Børns fornødne Underviisning efter Anordningerne.

Roagger Kirke den 16. Marts.

Sognets confirmerede Ungdom, som talrig mødte, glædede mig meget ved færdige og rigtige Svar af Christendom og Bibelhistorie, og særdeles god Læsning i Bog.

Kirkebye Skole den 17. Marts.

Børnene fra Sognets 3de øvrige Districter mødte. I Læsning og Udenadsstavning fandtes Westerbeks Skole fortrinlig god, de øvrige antagelige. I Christendom og Bibelhistorie fandtes antagelig Ordkundskab. Begreberne vare ej udviklede. I Hovedregning var Roagger Skole den bedste; de øvrige havde begyndt ret godt. I Skrivning fandtes Vesterbechs. Roagers og Kirkebyes Skoler meget gode, Østerobling antagelig. Lærerne i Roagger og Vesterbek synes velbegavede, de tvende andre mindre.

Reisbye Kirke den 20. Marts.

Ungdommen gjorde godt rede for dens Christendoms Kundskab og læste godt i Bog. Den Visitats, som jeg havde bestemt at holde Dagen efter i Sognets

Skole, blev udsat, da Skolelærer Embedet for Tiden er vacant, og kun faae Børn ere i Districtet, som have bragt det til nogen Færdighed i at læse eller skrive.

Denne Dag, Søndag den 20. Marts, var der stort Aftenselskab hos Stiftamtmand Castenschiolds, hvortil

Stiftamtmand Castenschiold.

ogsaa den konstituerede Borgmester Stadfeldt med Hustru, født Satterup, var indbudne, men havde undskyldt sig; de vilde ikke gaa fra den syge Fader og sørgende Moder og Søstre. Hertz's var ogsaa helst bleven hjemme, Biskoppen var ikke ganske vel, og Pastor Satterups Tilstand gik dem alle til Hjertet; men da Faderen ikke holdt af at tale om sin Upasselighed, kunde de ikke undskylde sig, altsaa gik man derned.

Klokken var vel lidt over 9, da hele Selskabet var samlet, Teen besørget, og Spillebordene indtaget af hvem, der duedę dertil.

5 à 6 Damer sad omkring Divansbordet med deres Strikketøjer (Stiftsprovstinde Koefoed og Lise hørte altid til dette Parti), og Konversationen begyndte at komme trent nok i Gang, da Tjeneren stak Hovedet ind ad Døren og gav sin Herre et lille Vink. Stift-

amtmanden gik ud, men kom et Øjeblik efter ind igen, slog Døren højt op og raabte paa sin sædvanlige støjende Maade: „Hilsen fra gamle Satterup! Nu er han rejst af!“

De uhyggelige Ord, der blev udtalt med Tordenstemme, genlød i alle Værelserne. Kort og Strikketøjer faldt, Biskoppen rejste sig straks med en Undskyldning for sine Medspillere, nikkede til sin Hustru og Lise og gik sagte bort. For de fleste var det vist en Pine at blive paa deres Plads, men 'naturligvis maatte man af Høflighed holde ud.

En Times Tid senere kom Biskop Hertz igen og fortalte halvt sagte, at han dog havde fundet Familien temmelig rolig. Stadfeldt¹ og Jette sad med Moderen imellem sig, Cecilie og Sophie inde ved Faderens Seng. Den gamle Hustru havde siddet med den døendes Haand i sin til det sidste, saa havde han sagt tydeligt: „Græd ikke mere, lille Mo'r! Nu faar jeg det godt! — Der kommer Guds Engle og henter mig!“ Saa drog han et Suk og laa nu og sov med et roligt Smil i det gamle Ansigt. Et Par Dage efter var Lise derinde og hjalp med Sørgetøjet, da saa hun ham med det samme Fredens Smil om Munden.

Om Onsdagen genoptog Bispen Visitatsen:

Brøns Kirke den 23. Marts 1825.

Omtrent 50 Unge, som mødte, gjorde god rede for deres Christendom og læste godt i Bog.

Havervads Skole den 24. Marts 1825.

Jeg visiterede i denne Skole med megen Fornøjelse. Børnene stave og læse særdeles godt og have god Grund i Modersmaalets første Regler. I Xstendom

¹ Se Side 104.

prøvede Læreren, Chr. Thomsen Damm, dem med megen Færdighed og Held. Ligeledes i Hovedregning, hvilken læres dem godt og grundigen. Skrivningen er i god Gang og hos de Bedste meget god.

Brøns Skole samme Dag.

Børnene læste og stavede ret godt og havde nogle Forkundskaber af Sproglæren; dog fandtes formedelst Forsømmelse i Skolegang især blandt Pigerne Adskillige, som heri stode tilbage. Man skriver og regner ret godt, og i Xstendom erholdt jeg antagelige Svar.

Visitatsen maatte imidlertid pludselig afbrydes, da Biskoppen om Natten blev syg med Lændesmerter, Hovedpine og Opkastning, og om Middagen kom han uventet hjem og maatte holde Sengen og bruge Medicin. Hans gode, kraftige Natur hjalp dog nok mere til, at han snart igen kunde være oppe og Lørdagen den 26. Marts tale ved Pastor Satterups Begravelse i St. Cathrine Kirke, hvortil Liget var blevet baaret fra Sørgehuset, ledsaget af et usædvanlig talrigt Følge. Lise var ikke med, det var dengang meget sjældent, at Damer gik i Kirken ved Begravelser, naar de ikke var bedt om at møde for at strø Blomster, bekranse Kisten eller synge Salmer ved den. Biskoppen holdt en hjertelig og smuk Ligtale over den gamle, værdige Præst, en Tale, der endnu, da den en Gang mange Aar efter blev læst, fremkaldte et levende Billede af den jævne og brave Mand, som Biskoppen havde skildret med Sandhed og Kærlighed fra hans bedste Sider. Store aandelige Gaver besad han ikke, men Hjertet var varmt og trofast.¹

¹ Pastor Nicolai Satterup var født 1761 i Kolding, hvor hans Fader var Guldsmed. Som den yngste af fire Sønner blev han

Biskop Hertz prædikede endnu Skærtorsdag den 31. Marts. Michael var kommen hjem fra Varde til Begravelsen og havde givet sin lille Skole Ferie til 3. Paaskedag. Lise havde tidligere lovet sin kære Nicoline Koch at komme en Dag ud til Ravnsø for at se hendes Hjem, inden Lise selv forlod Ribe, og det blev saa bestemt, at hun og Hanne skulde følge med Michael derud 1. Paaskedags Eftermiddag, og saa skulde de blive der om Natten. 2. Helligdag kunde Michael tage med Koch til Annekset og saa, mens denne holdt Gudstjeneste, køre til Varde med hans Vogn. De andre skulde tage hjem samme Eftermiddag. Kochs gik gerne ind paa dette Forslag, og Nanna Hjort blev indbudt af Partiet til at være med.

Efter Bestemmelsen gik saa denne lille Udflugt for sig til fælles Tilfredshed. Man blev hjerteligt modtaget af de unge Folk i den gamle Præstegaard, som var

formedelst Faderens knappe Kaar først sat i den derværende Latin-skole i sit tyvende Aar, da en ældre Broder var bleven Lærer ved Skolen. I Studietiden i København var han fra 1790 i Professor H. Callisens Hus som Huslærer, hvilken for ham behagelige Stilling han ogsaa i sin Alderdom med Glæde ofte erindrede. Ved Flid og Retsindighed vandt han Callisens Yndest og blev efter dennes Anbefaling antaget som Prædikant ved det Harboeske Frue-kloster i København, hvilket Embede han besørgede i Forening med sit Arbejde i Callisens Hus og Time-Informationer i Etatsraad Chr. Colbiørnsens. 1794 blev han kaldet til Compastor i Seem og Kapellan ved St. Cathrine Kirke i Ribe. Da dette Embedes Indtægter var ringe, oprettede han med Øvrighedens Tilladelse et Institut til Undervisning for Børn af begge Køn, som ønskede en højere Dannelse, end der efter Skolevæsenets daværende Forfatning blev givet i Borgerskolen. 1807 blev han kaldet til Sognepræst for St. Cathrine Kirke og i December 1824 til Sognepræst i Varde. 1794 ægtede han Jfr. Ulrikke Sørensen, Datter af Kbmd. S. Sørensen. Hun døde 1833.

ret godt restavreret af Koch og under hans Hustrus fine Sans for Hygge baade bekvemt og behageligt indrettet med de temmelig smaa, men ikke faa Værelser, hvor de godt kunde huse alle fire Gæster. En Snes venlige Timer tilbragte man der og kørte saa 2. Paaske-dag hjem i ret godt Vejr og livlig Stemning. Ved Afskeden mente Nicoline og Lise, at de trods den større Afstand dog nok imellem skulde kunne træffe sammen. Det blev dog sidste Gang, de mødtes.¹

Men den livlige Stemning forsvandt desværre ved Hjemkomsten. De traf Faderen liggende paa Sofaen i stærk Feber med Hovedpine, Opkastning og Lændesmerter, og den stakkels Moder sad og stred med sin sædvanlige Hovedpine og vilde ikke gaa fra sin Mand, som hun ikke kunde hjælpe op i Seng. Heller ikke havde hun villet, at Børnene skulde faa den Skræk at finde dem begge til Sengs, naar de kom hjem. Da Faderens værste Paroksysme dog nu var gaaet lidt over, blev begge Forældrene hjulpede op og i Seng, og efter en Kop varm Te, som de nu havde faaet Lyst til, faldt de begge snart til Ro. For Moderen varede Søvnens til hen paa Morgenstunden, og som sædvanlig fordrev den hendes febrilske Hovedpine. Faderen havde derimod haft en urolig Nat, og om Morgen blev Lægen hentet.

Desværre gjorde Randrup² et meget usikkert Indtryk under de otte Ugers Sygeleje, der nu paafulgte, og det virkede i Længden meget nedslaaende baade paa Patienten og dennes Omgivelser. Biskoppen var dog ikke stadig sengeliggende, men hans Nætter var næsten altid urolige. Ved Midnat begyndte gerne Febe-

¹ Nicoline Koch døde 1838.

² Se Side 107.

ren med Kuldegysen, Kvalme, Rygsmerter og Hovedpine, saa kom Hede og Opkastning; men naar han henad Morgenstunden fik et Par Timers Søvn, vaagnede han gerne vel til Mode, mild og venlig og ofte spøgeful. Saa stod han op mellem 9 og 11 og kom ned i Dagligstuen, sad i en Lænestol indsvøbt med Fødderne i et uldent Tæppe, og kunde da beskæftige sig lidt med Læsning og Skrivning og imellem gaa lidt op og ned ad Gulvet, ja stundom endogsaa sætte sig til Klaveret og ofte fantasere yndigt.

Alt hvad der angik Lises Udstyr og dets Indpakning, interesserede ham særlig. Hun havde faaet et lille Krydderiskab med Skuffer; Faderen var en stor Mester i at pakke skrøbelige Sager godt ind, og nu faldt han paa, at han selv vilde pakke alt, hvad Lise skulde have med fra Ribe af Porcellæn eller Glas, ind i dette Skab: „Saa kan du tænke paa mig ved hvert Stykke, du pakker ud, mit Barn!“ sagde han. Ak, ja! Hun tænkte paa ham og vædede næsten hvert Stykke med sine Taarer, skønt alt var helt og godt konserveret. Han kunde sidde flere Timer og svøbe hver Kop, hvert Glas i Papir og lægge dem urokkelig fast i Halm.

Hans Appetit var næsten borte, dog henad Aften spiste han og Bispinden en let Vandgrød sammen, og den smagte ham. Saa fulgte hun ham til Sengs og blev gerne oppe hos ham, naar intet fordrede hendes Nærværelse nede. I Begyndelsen gik han op og ned ad den brede, nye Hovedtrappe, men efterhaanden svandt Kraften af hans Ben, saa fandt han paa at gaa ad den smalle Bagtrappe, en Vindeltrappe, og holdt sig da med begge Hænder fast ved Rækværket og gled næsten ned. Hans Arme var endnu stærke. Det

var jo et ængsteligt, næsten sørgeligt Syn at se den ældre, noget fyldige Mand gøre dette, men han spøgede derover som over meget af det tunge i sin Sygdom. Og saa stod han smilende dernede, kyssede alle til Godmorgen og lod sig føre ind i Stuen: „Giv mig nu min Mikstur, lille Stence, og svøb mig i mit Tæppe, Lischen! og hent saa du mit Værktøj, Hanne! Saa begynder jeg paa en ny Skuffe, her er mange Kopper endnu!“ Saaledes vilde han fordrive de ængstelig spørgende Skyer fra alle Ansigter, men maatte han dog læne sig en Stund tilbage og drage Aande.

Det var imidlertid en Opmuntring og Behagelighed baade for ham og for Familien, at der blev vist ham megen Opmærksomhed under hele den lange Sygdom. Ikke alene fra Byen, men fra hele Omegnen, ja endog fra fjerntboende Præster kom der idelig Efterspørgsel til Bispens Befindende. Mange kom selv for at se til ham, og fra Byen havde man daglig Visitter baade af Herrer og Damer, hvis venlige Deltagelse man ofte kunde se, var oprigtig. De havde faaet den venlige og godmodige Mand kær.

En Visit gjorde dybt Indtryk baade paa Bispen og paa Lise. Det var en af de sidste Dage, da han endnu kom ned i Dagligstuen og sad der nogle Timer — snart blev han for mat til at sidde oppe, og han saa allerede meget svag ud —, da kom gamle Bispinde Middelboe¹ og hendes ogsaa aldrende Søster, den endnu smukke og let bevægelige Provstinde Tolstrup.² Bispinden gjorde ligesom en lille Undskyldning for deres Komme: „Vi kunde saamænd ikke modstaa Læng-

¹ Se „Fra Ribe Amt“ IV, Side 25 f.

² Se samme Steds Side 26

selen efter selv at se til vor kære Bisp!“ sagde hun, og saa sad de et Kvarterstid og talte med Forældrene. „Ja, lille Søster!“ sagde saa den gamle, „nu maa vi ikke trætte Patienten længere. Farvel! Farvel! min gode Bisp! Vi kommer igen en anden Dag! Saa haaber og ønsker vi at se en god Bedring!“ Saa trykkede hun Bispens Haand og gik foran ud af Døren, fulgt af Bispinde Hertz.

Provstinden gik et Par Skridt bagefter, men ved Døren standsede hun, lukkede den sagte efter de andre med de Ord: „Aa, min Parasol!“ (hun havde den i Haanden), men hurtig vendte hun om, løb hen til den syge, faldt paa Knæ for ham, kyssede hans Haand og var i samme Øjeblik med Lommetørklædet for Øjnene ude af Døren. Taa-erne kom baade Patienten og Lise i Øjnene; de forstod nok begge, hun mente, det var sidste Afsked!

Bispinde Middelboe.

Et Par Dage efter befandt Faderen sig om Morgen lidt bedre end sædvanlig og saa ret vel ud, da han kom ned i Stuen. Han gik hen til Vinduet for at se, hvorledes Niels og en Sadelmager pudsede paa Kalechevognen, som de havde trukket ud i Gaarden. Den skulde fornyes, Bispen vilde give Lise den som Brudegave, og de nygifte skulde køre hjem i den. I

det samme kom Fysikus Randrup, der trods Bispindens Ængstelighed endte med at overtale Patienten til at gaa ud i Gaarden i det milde Foraarsvejr for rigtig at se, hvordan Vöggen tog sig ud. Randrup fulgte ham selv ud og gik med ham dernede vel 10 Minutter og derpaa videre til Stiftamtmanden i Nabogaarden. Castenschiold, som egentlig ikke var af dem, der plejede at ytre sin Deltagelse, havde straks spurgt til Biskoppens Befindende og mente, det var dristigt, da han hørte, at Biskoppen havde været ude nu: „Tag Dem endelig i Agt med, hvad De gør!“ sagde han. „De maa frelse os den Mand! Vi kan ikke undvære ham! Det er en sand Perle!“

Den paafølgende Nat var skrækkelig. Biskoppen laa hele Tiden i stærk Feber og havde saa voldsomme Rygsmerter og Opkastninger, at han ikke kunde holde ud at ligge, men flere Gange maatte op af Sengen og gaa jamrende op og ned ad Gulvet, hvilket var det eneste, der kunde lindre Pinen. Fra den Tid af maatte Mine Neumann og en af Pigerne skiftes med Lise til at vaage, medens Bispinden endelig lod sig overtale til at ligge i et andet Værelse for dog at sove noget, saa hun kunde holde Dagens Besværligheder ud.

Alle Hænder var forøvrigt fulde af Arbejde med Lises Udstyr, som nu snart skulde være færdigt til Indpakning og Forsendelse til Fredericia, hvorfra det skulde føres til Søs til Bogense. Faderen tænkte stadig paa, at det skulde af Sted og spurgte næsten hver Dag Lise, hvor vidt hun nu var med det? Om det snart kunde komme bort? Moderen og hun havde flere Gange talt med ham om at udsætte Brylluppet, til han selv kunde udføre Vielsen; det samme havde

Fich skrevet, men Faderen vilde slet ikke gaa ind herpaa, Fich skulde komme til den bestemte Tid straks efter Pinse. Altsaa jagede de paa af alle Kræfter med Syning, Vadsk og Indpakning, hvilket ikke var let under saa sørgelige Omstændigheder.

Randrups Kure mislykkedes idelig, saa de fleste af Bispfamiliens Bekendte raadede til, at man skulde kalde en fremmed, dygtig Læge til Hjælp; særlig fremhævedes Dr. Müller¹ i Christiansfeld, der blev hentet til næsten alle vanskelige Tilfælde lige fra Skagen og ned til Hamborg. Bispinde Middelboes Visit havde nok egentlig ogsaa haft til Hensigt at raade Bispnen hertil, men han havde hidtil ikke villet gaa ind herpaa for ikke at støde Randrup. Efter dennes sidste Uforsigtighed gav han dog efter, da hans Hustru og Lise saa inderlig bad ham derom, og Dr. Hansen lovede at skrive til Müller endnu samme Dag, da Randrup sagde, han kendte ham ikke.

Müller kom allerede næste Eftermiddag; hvor var dog ikke denne Mands hele Ydre og Væsen tiltalende, roligt og tillidvækkende! Lise havde aldrig kendt nogen Læge, der, stille og fordringsløs som han, dog straks gjorde et trøsteligt Indtryk paa én, naar han talte saa sikkert og saa paa én med sine kloge, milde Øjne.

Bispinden fulgte ham straks op til den syge og forklarede endnu: „Vor Datter sidder her i Værelset ved Siden af, hvis der skulde være noget, Hr. Dokto-

¹ Niels Müller, f. 1769 i Hjerting, hvor Faderen var Toldinspektør. Han blev opdraget i Christiansfeld, var senere paa Seminariet i Ober Lausitz, studerede Medicin i Wittenberg og Jena fra 1790, blev Dr. med. i Jena 1794, var i København 1794—5, og praktiserede i Christiansfeld fra 1795 til sin Død 1. Febr. 1837.

ren ønsker!“ Lise hørte nu med Beundring fra sit Kammer det meste af Samtalen. Dr. Müller vidste paa næsten vidunderlig Maade forud alt, hvad Patienten kunde fortælle ham, medens han gennemløb Randrups Recepter og ofte undskyldende sagde: „Ja, Manden er vistnok kommen paa Vildspor ved dette og hint Symptom, men vi finder nok ud af det, naar vi faar talt sammen.“

Længere end til næste Dag Kl. 11—12 kunde Müller ikke blive; han havde en Patient hjemme, som han maatte tilse næste Dags Aften. Der blev derfor straks sendt Bud efter Randrup, men han var hentet paa Landet, og først næste Formiddag Kl. 11 kom han i fuld Puds som til Gala; dette tog ham altid lang Tid, og han var rød i Hovedet som en Kalkun. Stiv og stolt traadte han ind i Sovekammeret. Hans brutale Væsen syntes dog omsider afvæbnet ved Müllers Rolighed og et Par Ord fra den stakkels, lidende Fader, saa at en rolig Samtale kom i Gang imellem dem. Lidt efter foreslog han selv, at de skulde have en Konsultation sammen, og Moderen førte dem da ind i Bispens Studerekammer og lagde Skrivematerialier til Rette for dem. En Del af denne Samtale kom Lise til at høre, da hun netop skulde op og hente noget paa det Pulterkammer, som laa imellem hendes Kammer og Studereværelset. Hun blev straks, da hun kom ind, forfærdet ved at høre Randrups dominerende Stemme som i højeste Affekt og kunde da ikke lade være med at gaa nærmere hen til den anden Dør og lytte. Forstaa hele Samtalen kunde hun vel ikke, for der kom jo baade græske og latinske Medicinnavne imellem, men saa meget forstod hun dog, at Randrup i Begyndelsen sagde Müller imod paa en hidsig Maade,

medens denne svarede ham moderat og høflig, skønt han paa en bestemt Maade og med Grunde bestred Randrups Fejltagelser. Lidt efter lidt var det dog, som om den sidste blev roligere og lod til at lade sig overbevise om Müllers rigtigere Anskuelser. Tilsidst sagde denne: „Ja, nu er vi altsaa enige baade om Sygdom og Kur. Naar De nu vil gaa frem saaledes efter vor Aftale, haaber jeg, vi med Guds Hjælp skal frelse Manden. Maaske vil De nu være saa god at skrive de aftalte Recepter, saa kan jeg jo se, om vi har forstaaet hinanden rigtig, thi det skrevne Ord er dog det sikreste. Og da Deres Haand er godt kendt her paa Apoteket, er det bedst, *De* skriver.“

De kom straks efter ind til den syge med 3 Recepter. Randrup var nu saa fin at bede Müller gaa med hjem, saa kunde de ryge en Pibe sammen! men Müller saa paa sit Ur, han maatte skynde sig af Sted. Bispinden fik ham endnu lige til at drikke en Kop Kaffe: „Jeg maa være forsigtig med, hvad jeg nyder, for at kunne passe mine Arbejder!“ sagde han. Saa tog han bort med Løfte om at komme igen, om Bispen og Doktoren ønskede det.

I det første Par Dage lod det, som om den ny Medicin gjorde god Virkning. Saa erklærede Randrup, at han efter Aftale maatte forstærke Draaber og Piller, det vilde ellers gaa for langsomt med at faa Kræfterne tilbage. Men et Par Dage efter var Feberen med Følge der igen, og det næsten endnu stærkere end før. „Ja! det var kun, til Biskoppen blev vant til de kraftigere Midler. Virkningen skulde nok vise sig —“ og det gjorde den, men til det værre!

En Sorg oplevede Biskoppen ogsaa i denne Tid,

som gav ham et haardt Hjertestød. Berlingske Tidende for 10. April bragte følgende Meddelelse:

Med dybeste Veemodighed bekendtgjør jeg, at min blide og eiegode Mand, Carl Ferdinand Degen, Professor ordinarius i Mathematiken ved Kiøbenhavns Universitet, den 8. April døde af en Rørelse i en Alder af 58 Aar. Stedse stræbte hans lyse Aand til Evigheden, som dens sande Hjem; Haabet om der at gjenfinde min trofaste Ledsager bliver for mig, Forladte, den eneste Trøst.

Sophie Degen,
født Petersen Rosted.

Desværre forstod Bispinden altfor godt sin Mands heftige Hulken, som brød frem, da hun halvhøjt gentog Ordene, efter at han selv havde læst dem. Degen, der var Bispens jævnaldrende, var hans Skolekammerat fra Helsingør, hans Universitetsven og vist hans kæreste Ungdomsven, i det mindste hans eneste Dusbroder udenfor Familien. Dette Dødsfald netop paa denne Tid gjorde et forfærdeligt og uheldigt Indtryk paa ham, og Sygdommen tog øjensynlig til fra denne Dag af.

Da Lise engang sad alene hos sin Fader, medens Moderen var beskæftiget med at fylde Fjer i Lises Sengklæder, et Arbejde, hun selv vilde lede, skrev han et Digt og bad Lise uden Moderens Vidende skrive det rent. Af Overskriften havde hun alt set, at det var et Vers over hans tabte Ven.

En anden Fortrolighed viste Faderen hende endnu i disse Dage, og skønt denne Tillid var hende usigelig kær, var hun dog saa inderlig bedrøvet ved at vide, hvor meget han tænkte paa sin nærforestaaende

Død. Han sagde nemlig samme Aften: „Dersom Vorherre kalder mig herfra, uden at jeg faar nogen af dine Brødre at se, saa paalægger jeg dig, mit kæreste Barn, at du beder dem alle fra mig om, at de lader Moder sidde i uskiftet Bo. Jeg kan ikke taale den Tanke, at min stakkels Stence skulde plages med Rettens Middel i sin dybeste Sorg og maaske plyndres for alt, saa hun møjsommeligt maatte samle de nødvendige Ting til et tarveligt Hus!“

Professor Jens Møller¹ havde holdt Bryllup den 6. April, og den 14. Maj skrev Biskop Hertz endnu til ham:

Guds faderlige Varetægt og Velsignelse over Dem, ædle Ven, over Deres unge Hustru og over Deres heele Huus! Han lade Dem finde i denne nye Forbindelse en blid Opreisning og Glemsel af overstandne Sorger og en daglig Fornyelse og Tilvæxt af de nyligen savnede Glæder! I dette mit Ønske forenes med de hjerteligste Hilsener min Kones og Datters hjerteligste Lykønskning. Syg har jeg været og er endnu og har siden Paaske kun sjelden og paa faa Timer kunnet forlade Sengen. En anstrengende og altfor tidlig Visitatsrejse først paa Foraaret har paa draget mig denne, den længste og alvorligste Sygdom, jeg hidtil har følt. Dog love Byens tvende dueelige — saa og andre kyndige — Læger sikker, men seen Helbredelse. — Da Biblerne blive 1 rbd. dyrere, end jeg havde ventet²; da jeg ikke veed, hvad Omkostning Transporten vil medtage; og endelig da jeg efter Bibel-

¹ Se Side 318.

² Her sigtes til den storstilede Udgave af Bibelen i Kvart, som kom til at koste 6 Rbdlr. indbundet.

selskabets rige Gaver troer at behøve et mindre Antal af heele Bibler; saa maae jeg indskrænke mig til at begjere 50 Explr. storstilede Quartbibler, hvilke min Højstærede Ven anmodes om, efter gode Løfte at besørge mig tilsendt; da Pengene skulle blive udbetalte efter Anfordring i Sedler. Jeg kan da siden see, hvad jeg beholder tilbage til at anskaffe N. Testamenter. At vort Bibelselskabs Stand er mig under nærværende Forfatning noget fremmed, er naturligt; dog veed jeg, det har været virksomt, og jeg haaber snart at kunne melde noget nærmere om dets Virksomhed. — Gud velsigne og bevare Dem og Deres! Undskyld min Korthed! Jeg skriver dette paa Sengen.

Deres hengivne

Hertz.

Hvad Biskoppen meget beklagede var, at ingen af hans Sønner kom til deres eneste Søsters Bryllup: „Ingen af dem har Raad til at gøre den lange Rejse, og jeg kan ikke hente dem med min Vogn saaledes i alle Verdens Hjørner! Men at Christians ikke kommer, det er Uret af dem, da de dog véd, at Vognen gaar efter Fich. Som Jurist kunde han været eders stakkels Moder til saa megen Hjælp.“ Lise selv var ogsaa inderlig bedrøvet over, at virkelig alle hendes Brødre og Fichs Paarørende havde undskyldt sig. Den kære Henriette Brünnich¹, en Hjertensveninde, som Lise havde vundet sig i Bogense, havde dog lovet at følge med Fich. Lise havde tænkt sig hende og Hanne som Brudepiger; men nu vidste man jo hverken ud

¹ F. 1807, Datter af Postmester B. i Bogense, ægtede 1856 Lic. theol. Provst Damkjer, der døde 1871 som Præst i Kjetterup. Hans Enke døde 1882.

eller ind med Hensyn til, hvorledes Brylluppet skulde holdes.

En Eftermiddag kom Pastor Biering¹ fra Jernved, han var Husven, lidt af Familien og Biskoppens kæreste Præst i Stiftet. Bispinden gik ned til ham for at tale et Par Ord med ham, før han gik op til den syge. Han lovede saa at forsøge paa at faa denne overtalt til at opsætte Brylluppet, men det viste sig umuligt. Saa snart Biering slog paa den Streng, fik han saa heftigt et Svar, som man endnu ikke havde hørt fra Faderen under hele hans Sygdom: „Nej, jeg maatte jo være gal, om jeg lod det udsætte en Dag!“ Altsaa maatte de fremdeles tie med dette Ønske og anstrenge deres Kræfter for at faa alt i Orden, thi Biskoppen spurgte jævnlige: „Naa, min Pige, naar kan du afsende alt dit Gods?“

Da Moderen denne Aften havde lagt sig paa sin Seng, og Lise med Stuepigen var ordnet til Nattevagten, saa læste Lise først Faderens Digt, der forunderlig greb hende. Dets begejstrede Indhold havde været nok til at holde hende vaagen, om ikke Faderen var bleven angreben af en frygtelig Feber, der gav hende nok at bestille fra Midnat af til den lyse Morgen. Næste Dag foreslog Randrup selv at skrive efter Dr. Müller.

Om Formiddagen gav Faderen Lise Besked om Digtet. Hun maatte lægge Konvolut om det og forsegle det og saa give Meisling Ordre om at adressere det til Redaktionen af „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn“; det var ikke værd, at de paa Posthuset skulde se en Damehaands Udskrift. Imidlertid havde Mode-

¹ Prof. J. F. Biering, f. 1785, d. 1867 som Præst i Vig-Asmin-derup.

ren, uden at Faderen maatte vide det, skrevet en indtrængende Opfordring til Christians om dog endelig at komme over med Fich. Meisling bragte de to Breve paa Posthuset, og til stor Overraskelse havde han Brev hjem med fra Peter Thrige¹ til Moderen. Det var kun faa Linier, som indeholdt den endnu mere overraskende Tidende, at han havde taget sig en Ferie og vilde komme med Ageposten et Par Timer senere end Brevet! Hvilken uventet Glæde var dog ikke dette! Bispinden kunde for Taarer næppe læse de sidste Ord: at han ikke kunde holde ud at vide Faderen saa syg og Moder og Søster saa ene; han maatte se til dem! Faderen blev endnu mere bevæget ved denne Efterretning: „Saa din Søn, min Stence, kommer dog! Gud velsigne ham!“

Thrige kom en Timestid før Doktoren. Gensynet med Forældrene var jo rystende; dog var alle komne lidt til Sindsro igen, da Müller kom, og denne Gang kom Randrup af sig selv straks efter. Det var umiskendeligt, at Müller blev forbavset over den Forandring, der var foregaaet med Patientens Tilstand i de 10 à 12 Dage, skønt han jo var altfor klog til at lade den syge mærke det. Thrige talte med begge Lægerne, og han begreb snart, at der ikke var meget Haab tilbage, skønt der blev gjort nogle Forandringer i Kuren. Lise forstod ogsaa Müller godt, da han næste Morgen, kort før han rejste, sagde til hende, mens de et Øjeblik var ene: „Deres Bryllup er nærforestaaende, hører jeg, kære Frøken; jeg vilde ønske, jeg kunde love Dem god Bedring med Deres Fader til den Tid; det vilde vel være Dem det bedste Bryllups-Ønske? Ja,

¹ Bispindens Søn af første Ægteskab, se „Fra Ribe Amt“ IV, 1.

Gud raader jo for, hvad der skal ske; men jeg tør intet love. Vorherre styrke Dem!“

Faa Dage efter fik Lise Brev fra Hans¹, at hvis Faderen følte sig for svag til selv at udføre Vielsen, saa vilde han gerne komme. Det var jo Forældrene meget kært, at han uopfordret gjorde dette Tilbud, og Lise selv havde det været en næsten modbydelig Tanke at skulle vies af Stiftsprovsten. Men nu maatte jo Bryllupsdagen bestemmes, Faderen udregnede da, at naar Fich, som han mente, kunde komme enten Tirsdag eller Onsdag efter Pinse, saa kunde Brylluppet berammes til første Fredag derefter, den 27. Maj, hvilket Lise straks skrev til sin Broder og takkede ham inderlig for denne Kærlighedsgerning. Til Fich meldte hun det ogsaa straks, og her kom da en ny Glæde: hans Svar gav Løfte om, at Christians² med Barn og Barnepige vilde komme med ham og Henriette, naar Vognen maatte møde 2. Pinsedags Middag i Snoghøj, saa vilde de overnatte i Gamst (hvis det gik an at komme der saa mandsstærke? Men han havde jo rigtignok bestemt maattet love de gæstfri Junghanses ikke at rejse deres Dør forbi — Moderen skrev da til disse og fik straks Svar: „Det vilde glæde dem meget!“) Og de kunde saa være i Ribe den 24. om Middagen! Saa kom dog 4 af Brødrene til Brylluppet, thi naturligvis mødte Michael fra Varde. Inderlig ondt gjorde det nu Lise for den stakkels Herman, men hans store Praksis og smaa Kaar gjorde det umuligt for ham at komme.

Thriges Nærværelse var til stor Lettelse, thi for-

¹ Biskoppens ældste Søn, se „Fra Ribe Amt“ IV, 5.

² Biskoppens næstældste Søn, dengang Byfoged i Bogense: se „Fra Ribe Amt“ IV, 7.

uden at den Glæde at se og tale med ham oplivede den kære Moder, saa var han ogsaa ufortrøden til at deltage i Sygeplejen. Han vaagede ofte om Natten, og han var stærk nok til at hjælpe Faderen ene, og dertil var han mageløs omhyggelig, øm og kærlig om den syge; livlig og kundskabsrig, som han var, vidste han ogsaa bedre at underholde den kære Fader. Disse Dage knyttede Kærlighedsbaandet imellem Fader og Søn endnu fastere end før, skønt Thrige altid havde været en god Søn og Faderen lige saa trofast og kærlig imod sin elskede Stences Søn, som hun var trofast og kærlig mod hans Børn; og da de andre Brødre kom til, saa det ofte ud, som om Faderen helst lod Peter hjælpe sig.

For Lise var det en ubeskrivelig Sjælelidelse i disse tunge, travle Dage stadig at tænke paa, hvorledes det skulde gaa, naar nu endelig det baade ønskede og frygtede Bryllup var overstaaet, og saa hver Fugl igen fløj sin Vej og lod de gamle ene tilbage i Reden i disse sørgelige Forhold.

Endelig en Dag kunde hun da sige til sin Fader: „Nu er alt det Udstyr, som jeg faar, snart samlet i mit tilkommende Hjem. Sølvtøjet er kommet fra København, Jærntøjet fra Flensborg, Glas, Spejle og Møbler fra Bogense og Odense. Og nu holder her 3 højt oppakkede Vogne i Gaarden, som Meisling rejser med i Nat til Fredericia, og der ligger den Bogense Skipper rede til at modtage og føre det altsammen til min Præstegaard, hvor Fich da kan have det i Hus, før han rejser næste Mandag.“ „Naa, Gud ske Lov, min Pige!“ svarede Faderen med et dybt Suk, som vist lettede hans Hjerte for en tung Byrde. Og Lise sukkede ogsaa, hun forstod godt, at den Frygt, der havde

pint ham, var den, at han skulde dø. og Skifteretten da maaske skulde optage hendes Tøj blandt Moderens.

Den 24. Maj ved Middagstid holdt da Vognen for Døren med alle de kære Gæster fra Bogense. Først gik Moderen op med Christian til den syge Fader, som jo længtes saa inderlig efter ham. Siden førte Lise Fich derop, og det var rigtignok, som om Glæden gav Faderen nyt Liv. Vel havde han Taarer i Øjnene, men dog røde Kinder, som de ikke længe havde set, og godt var det, for saa blev de nyankomne ikke straks saa forfærdede over hans svage Udseende. Han rakte begge sine Hænder ud imod dem, tog deres og sagde: „Nu! Gud velsigne eder, mine kære Børn!“ Men Stemmen kvaltes næsten ved den stærke Sindsbevægelse, og de turde ikke blive ret længe hos ham. Desuden kom Sophie¹ nu og præsenterede sin lille Skat. De kære Venners Ankomst oplivede Faderen meget, og det saa virkelig ud, som om der var indtraadt en Forandring til det bedre.

Den 26. Maj henimod Aften kom saa Hans fra Kirke-Hvalsø og Michael fra Varde. Hans var jo Kærligheden selv og var vistnok dybt bevæget, da han nu kom ind til Faderen for at aftale det nærmere med Hensyn til Vielsen. Der havde tidligere været megen Raadslagning, om denne dog ikke i det mindste kunde foregaa i Faderens Nærværelse. De havde inderlig gerne indskrænket sig til at benytte selve Sovekamret, naar Faderen overhovedet havde kunnet taale den Sindsbevægelse, men de voldsomme og uberegnelige Anfald, som overfaldt ham hvert Øjeblik i denne gruelige Sygdom, vilde have forstyrret Højtideligheden altfor meget.

¹ Christians Hustru.

Vielsen blev da bestemt til Kl. 3 i Domkirken den næste Dag 27. Maj, og naar de kom hjem, havde Moderen ordnet det saaledes, at de skulde spise i Faderens Studerekammer; der kunde Døren staa aaben til den lille Entré mellem dette store Værelse og Sovekamret. Maaltidet maatte rigtignok tage længere Tid, end Moderen og de alle ønskede det, men det var Faderens bestemte Vilje, at der intet maatte slaes af paa de Retter og Vine, som han vilde have haft, naar det store Bryllup kunde være holdt, som han hele Tiden havde tænkte sig ved sin eneste Datters Højtid. Naar det nu blev indrettet paa nævnte Maade, saa kunde der stadig være en fra Bordet inde hos ham. Der var jo nu en stor Forsamling i Huset, og der var da heller ikke Tale om at bede flere Gæster til fra Byen end netop begge Lægerne. Den ene skulde være hos Faderen under Vielsen. Randrup valgte straks dette, medens Hansen lovede at møde i Kirken og paa en Maade repræsentere Faderen der.

Saa kom da Bryllupsmorgenen. Med hvilken underlig beklemt, glad og dog vemodig, næsten bedrøvet Følelse mødte Lise ikke Fich den Dag ved Tebordet. Efter gammel Skik og Overtro skulde de jo ikke have set hinanden før i Kirken, men under de nærværende Omstændigheder var der naturligvis ingen i Huset, der havde Tanke for sligt. Lise fik den Bestilling at pynte Vaser med Blomster til Brudebordet og binde Brudekransen af sit eget Myrte-træ. Det undrede hende lidt, at ingen af hendes Ribeveninder sendte hende en Krans — ikke engang en Brystbuket! Maaske var de stødte, fordi de ikke var budne til Bryllup, eller om de maaske ikke fandt det passende at sende Blomster og Glædestegn til den døendes

Hus? (Thi der var næppe nogen i Ribe, som endnu troede paa Faderens Helbredelse).

Moderen havde ordnet det saaledes, at de skulde drikke Chokolade Kl. 12. Præcis paa Slaget 3 var derefter alle færdige til at køre, og 3 Vogne holdt forspændte i Gaarden. Lise og Fich havde været oppe hos Faderen og modtaget hans Velsignelse. Hele Følget havde været oppe at sige ham Farvel. Bispinden gik sidst op til ham, hun vilde sidde hos ham, til Randrup kom og afløste hende. Stakkels Moder! hun saa altid saa pæn ud, ogsaa i Dag, skønt kun iført sin gamle graa Silkekjole. I Skuffen laa endnu det dejlige, brune Gros de Naples, som skulde have været syet til denne Højtid, men hun havde ikke villet lade det sy, medens Faderen laa. Hun var ogsaa bleven saa mager, at det ikke nu kunde syes efter hendes Figur.

Men først henad Kl. 4 kom Dr. Randrup og ikke klædt som Sygevogter, men i stiveste Puds. Hel hvid Underdragt med Knæbenklæder, Silkestrømper, Sko med glimrende Stenspænder og saa duftende af Parfume, at Bispinden blev bange for den syges ømtaalige Lugtesans. Saa kom man da endelig af Sted, men i største Hast, hulter til bulter. Ingen tænkte paa nogen Skik og Brug, men der herskede da ikke heller endnu det smukke og passende Reglement, at Brudgom med Brudemand mødte først, saa Følget og sidst Bruden med Brudefører og Brudepiger. Lises Brødre førte hende og Fich til den første Vogn, Moderen. Tante Wandel, Sophie, Hanne og Henriette skulde jo ogsaa i Vogne, og Herrerne gik bagefter, Meisling og lille Ferdinand tilsidst.

Bispinden, der dog hidtil havde baaret sin Smerte

stille, brast paa denne korte Køretur i Graad og hulkede, saa de næsten blev bange for hende; men da Vognen holdt, tog hun sig sammen, tørrede Øjnene og tog stille sin Søn Peters Arm. Brudeparret var kommet til Kirken en Stund før Følget. Dr. Hansen stod dog ved Indgangen og tog imod dem, og de blev i Sidegangen, til alle var ankomne, saa gik de foran op i Koret. Derefter fulgte Bispinden med Thrige, saa Christian med Sophie, Michael med Hanne, Doktoren bød Tante Wandel Armen, og endelig kom Henriette mellem Ferdinand¹ og Meisling²; Kirken var fuld af nysgerrige Tilskuere.

Som tidligere omtalt vansiredes Domkirkens Indre dengang meget ved, at Orgelet var anbragt paa svære rødmalede Bjælker tværs over Opgangen til Koret. Her spillede altsaa den gamle Organist³, der altid indrettede sine Præludiers Længde efter paagældendes Stand. Han begyndte nu straks med voldsomt Forte, og saa blev han ved og blev ved og trommede Brudeskaren Ørerne saa fulde, at ingen tilsidst troede, han vilde give dem Salmen før Vielsen. Hans, som stod foran Alteret, nikkede hen til Fich; han rejste sig lidt langsomt og tænkte vel: „Ja, de har her andre Skikke end vi!“ saa stillede han sig da hen ved Brudeskammelen. Saa kom baade Thrige og Christian hen og bød Lise deres Arm, hun syntes da, hendes egen Broder var den nærmeste og lagde sin Arm i hans med et venligt Nik til Thrige, og Christian førte hende saa hen til Brudgommen. Præsten vendte sig om.

¹ Se Side 78.

² Biskoppens Fuldmægtig.

³ Peder Pedersen Hobolt, f. 1757, blev 1782 Organist ved Domkirken og St. Kathrine Kirke i Ribe, d. 1835.

traadte et Par Skridt nærmere, vinkede tyssende op til Organisten, og da Orgelet straks tav, begyndte Hans højt: „Mit kære Brudepar!“ Her faldt Orgelet ind igen med stærkt Forte: („Af Højheden oprunden er“). Alle Salmebøger kom frem, og Brudeskaren istemte: „Du ledte frem osv.“¹ Der stod da Brudeparret! Hans kunde dog synge med; thi hans Salmebog laa opslaaet paa Alteret, og den tog han saa. Men Brudeparret havde ingen Bøger, de laa paa Stolene; de stod saa der med nedslagne Øjne, og Lise var glad over, at de vendte Ryggen til alle Tilskuerne nede i Kirken. Saa var da den korte Salme sunget, den kære Præst begyndte igen, og Lise og Fich blev Ægtefolk i Guds Navn. Dog hvor dybt savnede ikke alle den elskede Fader netop i denne Time!

Det store og pyntelige Brudebord til 15 Personer var altsaa dækket i Studerekamret; det vilde have glædet den kære Fader at have set det saa komplet med en stor Kransekagekurv, Blomstervaser, Appelsiner og al Slags fine Konfekturner og 4 Glas til hver Kuvert, noget som aldrig før havde været set i Forældrenes Hus.

De nygifte var straks gaet op til Faderen og sad der, til de blev kaldte til Bords. Med hvilken Henrykkelse hvilede ikke hans endnu smukke, milde, brune Øjne paa dem!

Under Maaltidet gik begge skiftevis med de andre Bordgæster flere Gange ind og talte lidt med den kære syge, der da havde den Adspredelse at kunne høre et og andet inde fra det ikke tavse Brudebord. Ved Lises højre Side sad Broder Peter. Han havde af egen Drift ligesom overtaget Værtens Rolle, han havde nu været

¹ Forfattet af Mad. Boye, Biskop Hertz's Moder.

der længst og var mest inde i Husets Skik, og han var jo ogsaa Moderen den nærmeste. Hun sad for den øverste Bordende og sørgede selv for Anretningen, som hun plejede, mens Thrige satte Liv i Samtalen; han var altid en god Selskabsmand. Dannet, ja næsten lærd var han allerede, men hans Lærdom gjorde ham ikke til en ensidig Egoist; han kunde godt sætte andres Evner i Bevægelse med. Hans og Christian var ogsaa begge livlige og kloge Mænd, og de to Læger, især Randrup, stod ikke tilbage med Hensyn til munter Underholdning, saa til Trods for de sørgelige Omstændigheder var det dog ingenlunde et pinligt, stille Gæstebud.

Engang, da Lise kom ind til Faderen, sagde han: „Det morer mig at høre, hvor livlige I er, kære Børn! Men alligevel husker du dog paa din stakkels Fader. Kom nu og sæt dig her, mit Barn!“ Han lod hende sætte sig paa Sengekanten og tog saa hendes Haand mellem begge sine: „Sig mig nu engang, hvor længe beholder vi saa dig og din Mand her endnu?“ „Jeg tænker til i Dag 8 Dage; Fich siger, hans Permission er udløben næste Fredag!“ svarede Lise. „Aa! véd du hvad? Jeg synes, jeg har det meget bedre i Dag!“ svarede Faderen, „det er vist en Krisis, jeg gennemgaar; Glæden gør mig rask! Jeg kommer mig snart, og du skal se, min Pige, i Dag 8 Dage er jeg saa stærk, at jeg kan følge eder paa Vej.“ „Gud give det, kære Fader! Men om du end ikke kan rejse saa hurtig efter den lange Sygdom, saa besøger du os snart, naar du blot bliver rask, ikke sandt?“ „Ja, min Lischen! jeg kommer snart! snart! Det kan du tro!“ sagde han med glædestraalende Øjne og trykkede i det samme til Lises Overraskelse hendes Haand til

sine Læber. „Fader, søde Fader!“ stammede hun, bøjede sig ned og kyssede hans dejlige, høje Pande, men rejste sig dog i det samme. „Ja, jeg maa ind igen og fortælle Moder, hvor godt du har det!“ Saa nikkede hun til ham og løb ud i Entréen og tørrede de Taarer bort, som hverken hun eller Fich maatte se.

I det samme kom Stegen paa Bordet. Faderen havde sagt, at et lille Stykke Dyreryg kunde han nok spise, de øvrige Retter havde han ingen Appetit til, men naar Gaflen kom i Stegen, og Skaalen skulde drikkes, saa vilde han nok ogsaa have et Glas Champagne, og saa vilde han selv udbringe Brudeparrets Skaal. Saa satte Moderen Gaflen i Stegen, og saa tog de deres tomme Glas. Meisling gik foran som Mundskænk, Moderen bragte den syge et Stykke Steg og et Glas, og saa fulgte Brudeparret foran det øvrige Selskab. Faderen fik først en Mundfuld Steg, medens Proppen knaldede og Glassene fyldtes. „Nu! Gud velsigne eder, kære Brudepar! Han være hos eder i Glæde og i Sorg —“. Han vilde vist have sagt mere, men Bevægelse kvalte hans Stemme. Bispinden tog Glasset, Brudgom og Brud kyssede de kære, skælvende Hænder, saa blev han sagte lagt ned, og da Glassene var tømte, lød der ude fra Entréen et dæmpet „Hurra! Hurra! Hurra!“. medens de to gik forbi og søgte ind igen til deres Pladser. Kort efter sluttedes saa det lange Taffel med den store Kage og Konfekt; af Deviser fik Lise flere af Brødrene, og Thrige lagde en Hane paa hendes Tallerken og formanede hende til at være aarvaagen som den og passe paa, at hendes Mand ikke vaagede for længe ved sin Studerelampe! Det var han nok slem til, men det

var ikke sundt. Forøvrigt passerede der intet videre af mærkeligt om Aftenen.

Om Natten vilde de tre ældste Brødre vaage sammen ved det lille L'hombrebord, som de arrangerede i Kamret ved Siden af for at holde sig vaagne; men det blev desværre en daarlig Nat for den syge, der klagede sig i Smerter, de maatte ofte ind at hjælpe ham alle tre.

Man havde i Bispegaarden gjort sig megen Umage for at forhindre Gratulationsvisitterne næste Formiddag; det var dengang Skik og Brug, at alle baade nærmere og fjernere Bekendte stimlede sammen Dagen efter Bryllupperne, og saa skulde der trakteres godt. Men Satterups, der dog ikke agtede selv at komme, havde mærket paa flere Bekendte, at de fandt, det kunde ikke gaa an at forsømme denne almindelige Høflighed hos Bispens, selv om de vidste, han laa for Døden, og de sendte Bud Lørdag Morgen for at lade vide i Bispegaarden, hvad man maatte forberede sig paa. Moderen erklærede dog, at hun paa ingen Maade vilde gøre Anstalter til stor Frokost, ikke heller til Chokolade eller Kaffe. Et Glas Vin og Kager skulde man nøjes med, naar man var saa ubetænksomt paa-trængende.

Mærkeligt var det, at Faderen sov fast den hele Formiddag, saa fast, at de næsten blev ængstelige derved, men da hans Aandedræt stadig var godt, saa tænkte de, det var Træthed efter Gaarsdagen og den urolige Nat. Hans, som var en ypperlig Sygevogter, paatog sig da at sidde deroppe og kalde paa Bispinden, hvis noget foruroligende skulde indtræffe.

Saa gik da den kære, sørgmodige Moder, pyntet

med en smuk, ny ulden Kjole, som hang vid og løs om hendes magre Skikkelse, omkring mellem de sammenstimlede Gæster, der fyldte begge de nederste, store Stuer og bestræbte sig for at være mild og underholdende, medens alle hendes Tanker var oppe i Sygeværelset. Mine Neumann og Stuepigen havde fuldt op at bestille med den tarvelige Beværtning. Fich fandt jo, at Lise var den, der tog sig allerbedst ud, som hun let og frit bevægede sig om i Sværmen, straalende i sin fine, hvide Morgenkjole og den nydelige lille Kappe (det var dengang Tegnet paa Koneværdigheden).

Næsten i 3 Timer maatte denne Pine holdes ud, men endelig fortrak dog Skaren, og Bispinden listede sig sagte op til Faderen, der, netop som hun traadte ind ad Døren, med en ængstelig Stønnen vendte sig om imod hende og udbød: „Aa, min Stence, er det dig? Gud vare lovet! Nu kan jeg dog tale og bevæge mig! Aa, jeg har været saa bange! jeg mærkede godt, at I troede, jeg sov, men jeg har lidt saa meget af Stivkrampe den hele Tid. Jeg tænkte: Tilsidst tror de, jeg er død! Saa kan jeg blive levende begravet! Uh, det var en gruelig Tilstand!“ Det var naturligvis først langsomt, at han gav den Forklaring, der greb dem alle med Rædsel.

Om Eftermiddagen, den paafølgende Nat og Søndag Morgen syntes det dog, som om han havde det lidt bedre. Kl. 11 gik Lise og Fich i Cathrine Kirke¹. Megen Opbyggelse havde de ellers ikke af denne Kirkegang, Lise var saa træt og overanstrengt baade aandelig og legemlig, saa hun maatte anvende al sin Kraft paa at holde Øjnene aabne, men Fich betroede

¹ Kl. 9 var Gudstjenesten i Domkirken.

hende siden, at det ikke netop var noget heldigt Valg, at den unge Tang, Stiftsprovstens Stifsøn, var bleven Capellan.

Biskoppen havde imens ikke været ret tilfreds med, at „de unge Folk“ var gaaet til Kirke, og nu holdt Vognen og ventede paa dem, saa de maatte køre hjem.

Søndag Aften blev Faderen pludselig igen saa daarlig, at begge Lægerne straks maatte hentes, og det samme blev Tilfældet næste Morgen tidlig, da han vaagnede op i stærke Krampetrækninger. Anfaldet varede henved 6 Timer, saa tog det lidt af, og udmattet sank den stakkels Fader ned paa Pudden og fik et kort Blund. Ved denne Tid gik Fich ned ad Trappen og vilde gaa ind i Dagligstuen, da Gaarddøren blev revent op, og en lille før Mand i Rejsedragt styrtede hen imod ham: „Lever Fader endnu?“ Fich: „Ja, endnu lever han! Er det Herman?“ Herman¹: „Er det Fich?“ Saa laa de i hinandens Arme! Fich viste sin nye Broder ind i Dagligstuen, hvor han kunde lægge sit Rejsetøj. Han havde haft nødvendig Forretning endnu sildig Søndag Aften, men saa snart han kunde slippe bort, kastede han sig paa en Vogn, og afsted gik det hele Natten og de første Morgentimer. Han tog saa Del med i Sygeplejen, som om han længe havde været der, og Faderen ytrede ingen Overraskelse, da Herman noget efter gav ham Miksturen.

Om Eftermiddagen blev der endnu prøvet et varmt, stærkt krydret Bad. Faderen befandt sig ogsaa vel det Par Minutter i Vandet og faldt kort efter i en rolig Søvn. Men næste Morgen tidlig var Krampen der

¹ Se „Fra Ribe Amt“ VIII 36.

igen! Under alle disse Lidelser var han lige mild, lige taalmodig, ja endogsaa spøgefuld. Saaledes raabte han engang, da Krampen begyndte igen noget op ad Dagen: „Vagt i Gevær!“ Det var da til de fem Sønner, som skulde komme og holde paa ham. Da Pastor Biering fra Jernved netop kom ind til ham, medens disse stod og holdt paa ham, sagde Bispen til ham: „Har De set Mage til Sygevagter! Mine Sønner stjæler mig fra Døden!“

Fire Dage i Træk stred Faderen saaledes med denne frygtelige Krampe. Hver Morgen Kl. 4—5 samledes alle om hans Seng og saa dette bedrøvelige Syn. Endnu Torsdag Morgen, da de fjerde Gang kom ned og saa ham i samme Tilstand, smilte han dog til dem og sagde: „Ja Børn, her sidder jeg endnu, den gamle Romurmester!“ (Det var et Ord, han ofte havde brugt om dem, da de var smaa, naar de tumlede sig vel meget). Men hver Dag var dog hans Kræfter taget synlig af, især den sidste sørgelige 2. Juni, da vekslede det ideligt med Søvn og Krampe, næppe et Kvarter ad Gangen. Den stakkels Moder kunde den Dag næsten ikke taale at se derpaa! Hun maatte lægge sig ind paa Lises Seng, hun var selv syg.

Klokken henimod 10 den Formiddag havde der været et stærkt Krampeanfald, Thrige holdt netop da paa Faderens Ryg og Hoved, da sank han udmattet tilbage paa Thriges Bryst, og saaledes sov han næsten en halv Time, saa at en af Brødrene maatte understøtte Thrige, fordi Stillingen var saa vanskelig. Krampen vakte dog Faderen endnu engang og rejste ham op; han var tørstig, Lise stod ved den anden Side af Sengen og rakte ham lidt Havresuppe. „Tak!“ sagde

han og saa halvt op til hende, men lagde i det samme sit Hoved til hendes Bryst og sov igen. For ej at vække ham maatte Lise blive staaende bøjet over Sengen med sin højre Arm om hans Skulder. Hans skilte hende ved Koppen, og straks efter kom Fich sagte og lagde Armen om hendes Liv, at hun ej skulde vakle. Saaledes sov den elskede Fader et Kvarter i hendes Arme; saa vaagnede han, og de fik lagt ham sagte ned paa Pudren. Herman satte sig ved Siden af Sengen og lagde let sin Finger paa Faderens Puls. Han laa igen stille nogle Minutter, som om han sov. Børnene stod tavse om Sengen, alle Øjne hvilede paa det elskede, milde Ansigt; da slog han pludselig Øjnene op, saa rundt paa dem alle og sagde tydelig: „Farvel! Farvel!“ Saa løb tre, fire af dem ind og hentede Moderen. „Han siger Farvel“, hviskede de, og hun vaklede hen til Sengen og tog hans Haand. Endnu engang aabnede han Øjnene og smilte mildt til sin Hustru, saa sank de i igen, og Børnene næsten bar hende ind paa Sengen. Nogle Minutter stod de atter stille og lyttede efter det svage Aandedræt. Herman følte stadig Pulsen, saa talte Faderen endnu et Par Ord, men saa sagte, at ingen af Brødrene, som bøjede sig over ham, kunde forstaa andet, end at det var Latin og endte med de Ord: „in terram venit¹“. Det var da hans sidste Ord; endnu laa han ganske stille 2 Minutter, og saa drog han et sagte Suk. Et Øjeblik efter slap Herman Pulsen: „Nu er det forbi, Pulsen er standset! Han har udstridt!“

Lise sank uvilkaarlig i Knæ i det Øjeblik; men snart samlede de sig dog om den elskede, stakkels

¹ D. e. „han kom til Jorden“.

Moder. En liden Stund dvælede de endnu ved Dødslejet. Nogle afbrudte Ord lød snart hist, snart her i den sorgfulde Kreds, men snart fik de Moderen ind i Studerestuen; dér græd de sammen, mens Herman og Hans lagde Legemet lidt til Rette. Klokken slog just da elleve den 2. Juni 1825.

Saa blev det Middag, Bordet blev dækket, Maden sat frem, og de sad alle om Bordet; men Maden blev næsten urørt baaret ned igen. Mens de sad der, kom Posten. Som sædvanlig hørte de Posthornet paa Hjørnet af Puggaardsgade for at melde Ankomsten for Stiftskontorerne. Meisling gik straks paa Postkontoret og kom snart igen med Breve til Brødrene fra deres Koner og med adskillige Blade.

„Her er noget af Biskoppen!“ sagde han og lagde „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn“ foran Bispinden. „Fra min Mand?“ spurgte hun med en let Gysen og greb famlende efter Bladet. „Hvad er det?“ lød det fra flere Sider. „Mine Briller!“ sagde Moderen. „jeg kan ikke se, hvad det er. Jeg kan ikke læse nu!“ hulkede hun og skjulte Ansigtet i Hænderne. „Læs en af jer andre!“ Stiltiende tog den ene efter den anden Bladet, men lagde det igen fra sig. „Jeg kan ikke!“ sagde de sagte. „Jeg véd, hvad det er, kære Moder!“ sagde Lise saa, „jeg har afskrevet det for Fader og besørget det til Redaktionen. Det er Faders Afskedshilsen til hans kære Degen, men han vilde ikke have, at du maatte se det; det er saa anelsesfuldt om, at han snart vilde følge sin Barndomsven. Ønsker du at høre det, saa kan jeg nok læse det, da jeg kender det i Forvejen“. Saa tog Lise Bladet og læste, mens de næsten alle sad og græd omkring hende. Det stod paa første Side af Bladet for 31. Maj:

Ved Professor Carl Ferdinand Degens Død.

Du dalede ikke, Du herlige Stjerne,
som lyste saa vide, saa klart og saa gjerne!
Du sluktes ej heller til Glemsel og Haan;
thi da du som vordende Seraph udsendtes,
at lære Guds Veie paa Jorden, antændtes
det Sandhedens evige Lys i din Aand.

Det lever, det lyser, det drager, det stiger
ustanseligt frem gennem Alherrens Riger,
bestraaler hans Veie, opklarer hans Bud
og fører i korte, men daadrige Dage
den Himmelens herlige Arving tilbage
beriget med Dyd og med Sandhed til Gud.

Hvor herligen drogst du ad Banen! Dit Øie
udmaalte det dybe, bespeided det høie
og samlede Visdom i barnlige Sind.
Du fatted det Sande, Du elsked det Gode
i Menneskers Barm som paa Menneskers Klode
og iilde — ach iilde! — til Himlene ind.

Min Ferdinand! Ach, med en tungere Vinge
arbejder din Ven, at han ogsaa maa svinge
sig over til Lysets og Sandhedens Hjem!
Engang skal den salige Time mig røre,
forynge min Kraft og veldædigen føre
til Evigheds straalende Porte mig frem.

Da skal jeg i Lyset den Fader tilbede,
som førte og mig til sin evige Glæde!
Og Ferdinand! da skal jeg see dig igjen,
din kraftfulde Gang paa seraphiske Veie
og frydes i Himlene selv ved at eie
blandt Visdommens frommeste Sønner en Ven.

Henimod Aften gik Brødrene ind i Sovekammeret og hjalp hinanden med at bringe Faderen i den sidste Dragt, og saa bar de ham ned i Salen, hvor Baaren blev sat. De skiltes tidlig ad den Aften, efter at de alle havde set ham ligge der stille og bleg med sit blide Smil. Men der var om Natten stor Uro over Moderen, der laa lige over Salen og mente at høre en Bevægelse nedenunder. Saa tilbød Lise hende at ligge nede hos hende i Studereværelset, indtil Begravelsen var forbi, og da de ingen tom Seng havde i de Dage, laa Lise dernede paa en stor, gammel-dags Krølhaars Sovesofa. Der blev sat Stole til den og et Bord udenfor dem igen for at holde paa dem.

Den Nat fik Moderen da nogen Søvn og var lidt bedre tilpas, da hun vaagnede næste Morgen. Det var blevet lidt sildigt, da Lise havde holdt sig rolig for ikke at forstyrre hende. De begyndte nu at staa op, da Thrige kom ind! „Bliv liggende stille, Moder! Stiftamtmanden og Stiftsprovsten er paa Trappen og kommer straks herind for at tale med dig om Boets Behandling; der maa straks tages en Bestemmelse om —.“ Han fik ikke talt ud, før Døren blev aabnet paa vid Gab, og de to fremmede Herrer kom ind, fulgt af alle Brødrene. Lise krøb forskrækket ned under Dynen og haabede at forblive skjult; men saa begyndte de at forklare Moderen, at det inden 24 Timer efter Dødsfaldet skulde bestemmes, om hun skulde sidde i uskiftet Bo, eller det skulde gaa ind under Skifteretten. Da Lise hørte det Ord, blev hun forskrækket. Hun havde ingenlunde glemt Faderens indtrængende Formaning, men havde ikke troet, at det skulde afgø-

res saa hurtigt. Nu maatte hun jo frem, især da hun hørte, at Brødrene stemte for Skifteretten. Saa lod hun da Tæppet glide ned og rejste sig op til stor Overraskelse for de fremmede. Der kom da en længere Forhandling, hvorunder hun ikke kunde tilbageholde sine Taarer, da alle stemte imod det, som hun saa bestemt vidste, havde været Faderens Ønske. Til sidst beroligede Christians Grunde hende dog noget; han forsikrede hende, at hvis Faderen havde talt til ham derom, saa skulde han, som Jurist, nok have forklaret ham, at det vilde være en stor Ulykke for Moderen, om hun beholdt Boet med den store Gæld, som paahvilede det. Mod alle disse kyndige og erfarne Mænd kunde Lise jo ikke forsvare den dødes Mening, men maatte tie. Beslutningen blev da straks tagen, og næste Dag skulde Skifteretten komme og skrive og forsegle alt. Nu forstod Lise først til fulde den kære Faders Ængstelighed for at faa hendes Udstyr bort.

Endnu en ubehagelig Scene oplevede Moderen og Lise i deres Asyl i Studerestuen. Det var paa Begravelsesdagen, Mandag den 6. Juni; Klokkerne lød, det store Følge samledes baade i Bispegaarden og hos Naboerne. (Det var dengang i det mindste i Ribe Skik, at Liget ikke førtes hen i Kirken før selve Dagen, ledsaget af Følget, som da forsamledes i Sørgehuset). Oppe fra Vinduet i sit Værelse saa Lise Kisten blive sat paa Ligvognen, Dannebrogskorset laa paa den sorte Fløjelspude.

Inskriptionen paa Pladen havde Hans besørget, den lød saaledes:

Herunder hviler
JENS MICHAEL HERTZ

Dr. theol., Biskop over Ribe Stift,
 Ridder af Dannebrogen,
 fød den 26de Julii 1766.

Elsket og savnet af Hustrøe, Børn og af Venner, agtet og hædret af Foresatte, Undergivne og Medborgere endte han sit korte, men daadfulde Liv den 2den Junii 1825.

Fromt var hans Hjerte,
 Christelig hans Troe,
 Virksomt hans Liv,
 Elskelig hans Vandel;
 Riig var hans Kundskab,
 Lys var hans Aand,
 Salig er han i Lysets Hjem.

Thi salige ere de døde, som døe i Herren herefter. Ja, Aanden siger, at de skulle hvile fra deres Arbeider, men deres Gjerninger følge med dem. Aab. 14, 13.

Lise skyndte sig nu ned til Moderen for at fri hende for at høre for meget af den uhyggelige Tummel, som naturligvis fulgte med Kørselen og Følgets Ordning. Bispinden fik saa sin Sørgedragt paa, som de først havde gjort færdig; træt, bleg og stille grædende sad hun i den store Sofa. Lise skulde nu, saa godt hun kunde, ordne sin egen Dragt; men hun havde ikke faaet syet sig Crêpeflors Krave og Ærmer og havde derfor bedt Cecilie Satterup om at laane sig hendes den Dag, men havde til sin Forundring faaet

Nej: „Hun skulde selv bruge den, da hun vilde i Kirken“. Saaledes halvt paaklædt vilde Lise netop gaa op paa sit Værelse og hente sig et Halstørklæde, da Døren gik op udefra, og som hun stod der med blottet Hals og Arme, blev hun saa at sige klemt inde mellem et Bord bagved hende og en Skare paa nogle og tyve Præster, som gik i Procession forbi hende hen til Bispinden, bukkede og fremmumlede deres Kondolence, vendte om, bukkede for Lise (der nu for den frem og tilbagevandrende Skare næppe kunde bevæge sig) og kondolerede og gratulerede hende i Munden paa hverandre. Hun var næsten helt fortumlet af dette Virvar, sin indeklemte Stilling og den pinlige Bevidsthed om sin ufuldendte Dragt.

Da endelig denne ubehagelige Ceremoni var forbi, kom Thrige op og forklarede, at det var alle de udenbys Præster, som var komne ind for at følge, og som efter Skik og Brug havde skyndt sig til Sørgehuset for med det samme at kondolere Damerne, for hvem denne Skik var ganske ukendt.

I Domkirken havde Stiftsprovsten i en hjertelig Tale tolket sin og den almene Vemodsfølelse ved den elskede Foresattes alt for tidlige Død. Før Talen blev der fra Orgelet ved Adjunkt Hanssen, Musiklærer Lorentzen, 6 sørgeklædte Damer og nogle af Skolens Disciple afsunget Salmen Nr. 422: „Saa samles vi til vore Fædre“ og efter Talen Nr. 424: „Vor Tanke bort fra Jorden iler“ i den evangelisk-kristelige Salmebog. En Egekrans lagdes nu af et lille, hvidklædt Pigebarn paa Kisten, og 12 sortklædte, unge Damer strøede Blomster omkring den og fulgte derpaa med Følget til Graven for efter Jordspaaastelsen igen ved Blomsterstrøning at hædre den hensovedes jordiske Levnin-

ger. Efter Aftale havde de alle tolv haft Crêpeflors Ærmer og Krave; Cecilie Satterup var en af dem, det var altsaa derfor, hun ej havde kunnet laane Lise ovennævnte Sager.

Slutningen paa Dagen var temmelig forstyrret, da Thrige, Hans og Herman allerede skulde rejse om Natten for at naa deres forskellige Hjem næste Aften. Stiftsprovsten havde været saa venlig at tilbyde at befordre dem med sine Heste i alt Fald til Foldingbro; saa havde Bispinden kunnet sende sine forud, at de kunde være friske til det næste Stykke Vej. Michael rejste næste Dag til Varde. Han var meget forknytt, han vilde ogsaa savne Faderen mest. Christian blev endnu et Par Uger for bl. a. at hjælpe Moderen overfor Skifteretten. Fich maatte derimod rejse hjem 2 Dage efter Begravelsen; men da han var meget bekymret for den stakkels Moder, spurgte han hende efter at have talt med Lise derom, om hun ikke ønskede, at denne skulde blive hos hende, til Christians rejste, for at gaa hende til Haande med de mange Ting, der nu hvilede paa hende? Og kunde hun saa ikke ogsaa gøre sig færdig, saaledes at hun og lille Hanne kunde rejse en Tur hjem med Lise? Moderen blev meget bevæget ved dette opofrende Tilbud og modtog det efter nogle Indvendinger med stor Taknemmelighed.

Dagen før Fich nu skulde rejse, tilbød Stiftamtmanden ham sin Kusk og Heste og Vogn til Foldingbro, hvorfra saa Moderen befordrede ham videre med sit Køretøj. Fich brød op om Morgenen Kl. 3. Lise fulgte saa med til denne første Station, sagde ham der et temmelig bedrøvet Farvel, og saa efter ham, saalænge hun kunde øjne Vognen og hans Viften med Lommetørklædet.

De 14 Dage, hun endnu tilbragte i Fædrehjemmet, gik dog temmelig hurtigt for hende i megen Travlhed. Afrejsen var nu bestemt til Lørdag Middag den 18. Juni paa 2 Vogne; de var 8 Rejsende og der var mange Kufferter og Kasser, som skulde med. En Ting, som de andre var fri for, hvilede endnu tungt paa Lise, det var en Mængde Afskedsvisitter. Foruden de egentlige Omgangsvener var der nu kommet adskillige til, som Lise aldrig før havde besøgt, knap set engang; det var alle dem, som havde illumineret paa hendes Bryllupsdag. Hun havde rigtignok ikke engang selv set dette, men Mine Neumann, Ferdinand og Folkene havde været ude at se Stadsen og havde moret sig med siden at tælle dem op for hende. Efter Skik og Brug maatte hun nu gaa omkring til dem alle og takke for deres Opmærksomhed, men hun fik kun to Dage til over 30 Visitter, fordi hun efter Hjemkomsten fra Foldingbro havde fortraadt sin Fod og derfor i flere Dage maatte holde sig inde.

Om Onsdagen begyndte Lise og Henriette deres Runde og var saa heldige at naa 21 Visitter første Dag. Men da de kom hjem om Aftenen, blev de overraskede ved at træffe alle i en ivrig Raadslagning om muligvis at bryde op allerede Natten mellem Fredag og Lørdag. Castenschiold havde nemlig været saa særdeles opmærksom at sende Bud ind, at han Fredag Nat Kl. 3 lod sin store Kalechevogn med 4 Heste gaa til Snoghøj for der at hente Gæster fra Fyen¹, og hvis de kunde blive færdige til den Tid, vilde det være ham

¹ 26. Juni fremstilledes i Kathrine Kirke efter Hjemmedaab i Oktober Stiftamtmandens Datter Caroline Antoinette Cathrine Elisabeth. Faddere var: Enkefru Grevinde Lüttichau, Kammerherre-

kært, om de alle vilde benytte denne Befordring. Dette var jo et alt for godt Tilbud til rent at forkastes; men for Lise vilde det dog være en Umulighed at blive færdig med Indpakning af alt til Fredag Aften; der var ogsaa endnu noget af hendes Tøj i Vadsk. Om-sider fandt de dog ud, at det lod sig gøre at dele sig i to Partier, og Christian gik da ind til Kammerherre Castenschiolds og sagde dem, at han med sin Familie modtog Tilbudet med Taknemmelighed, da han skulde være hjemme Lørdag Aften; men Bispinden og Lise maatte tage ind til Junghanses paa Vejen, for at Lise kunde sige dem Farvel, og saa fulgte de to unge Piger med dem.

Saaledes slap man da for at leje Vogn, og da Moderen og Lise nu kunde rette sig efter egen Bekvemmelighed, blev deres Afrejse opsat til Søndag Middag den 19. Juni, og de overnattede i Gamst. Da de rullede ud ad den lange Nørregade paa aaben Vogn med rigelig Oppakning, saa Lise omtrent indenfor samme Rude i den store, røde Gaard Nanna Hjorts venlige, runde, rødmossede Ansigt, som hun havde set det ved deres første Indkørsel ad denne Vej! Denne Tanke greb Lise med usigelig Vemod, idet de tilnikkede hinanden det sidste Farvel. Hvor forunderligt var det ikke for Lise i Hast at gennemløbe de store Forandringer, der var foregaaet for hende selv i disse 5 Aar! Og derimod for Nanna¹? Næsten ingen!

inde Cederfeld de Simonsen, Kammerherre Stiftamtmand Cederfeld de Simonsen, Kaptajn Grev Lüttichau, Oberstløjtnant Castenschiold, Kammerjunker og Major Reedtz til Palsgaard.

¹ f. 1805, gift 1834 med Evald Noe Tang, Stiftsprovstinde Koe-foeds Søn af første Ægteskab, Konferensraad og 1859—78 Justitiarius i Viborg. Nanna døde 1876, hendes Mand 1886.

Hun havde stadig det samme muntre Barneansigt. Men Lise følte imens ret det underligt beklemmende, der er ved at forlade et Sted, hvor man har oplevet en rig Glæde og en dyb Sorg.

Længe før Solnedgang holdt Vognen foran den gæstfrit aabnede Dør i Gamst Præstegaard, og begge Præstefolkene stod der med aabne Arme for at modtage dem, hjertelige som altid og nu med deltagende Vemod over den store Sorg. Pastor Junghans talte senere til Bispinden om en Plan, som hendes Mand havde haft, og hvorom denne ogsaa havde raadspurgt ham. Det var at stifte et Fond ved Sammenskud fra hele Stiftets Gejstlighed; dets Bestemmelse skulde være at yde de nykaldede Præster Laan, naar de vanskelig kunde udrede Indløsningssummen ved Tiltrædelsen af deres Embede. Det skulde især være for de Tørninglenske Præster, da disse ej kunde slippe med de sædvanlige 500 Rd. I Tørninglen blev Præstegaarden nemlig vurderet ved Synsmænd og ofte meget højt, da der var mange gode og store Præstegaarde der, og denne Byrde kunde ofte aldeles ruinere en Begynder.

Næste Morgen, den 20. Juni, var det det dejligste Sommervejr. Hele Naturen smilte dem i Møde paa Vejen til det yndige Krybily og lige ned til Snoghøj. Det blev saa den første Aften i Lises nye Hjem i Bogense Præstegaard, hvor hun gik ind til Lykke og Velsignelse, Trøst og Erstatning for, hvad hun saa nylig havde mistet. Bogense blev hendes jordiske Paradis.

Her lærte Bispinden nu rigtig sin Svigersøn at kende. Hun saa den ømme Opmærksomhed, som han viste ikke alene sin unge Hustru, men ogsaa den

kære Moder, som han altid imødekom med sønlig Ærbødighed, saa hun kunde forlade dem med fuldkommen Rolighed for deres Fremtids Lykke. Efter Auktionen og den sidste Indpakning i Ribe havde hun i Sinde at flytte til Roskilde, hvor hendes Søn skulde leje Bolig for hende. Hun var Taalmodigheden og Sjælsstyrken selv, fuld af Hengivenhed i Guds Vilje.

Det var hendes Bestemmelse at tage Hanne Halvorsen¹ med sig til Roskilde og beholde hende hos sig som sin Datter, indtil Michael kunde søge Præstekald og være saa heldig at faa et Embede, som de kunde leve af. Men lige efter, at hun var vendt tilbage til Ribe, kom Michael fra Varde for at bede hende, om de straks maatte faa Bryllup! Han og Hanne kunde ikke skilles saadan ad, derfor havde han nu opgivet sin Huslærerpost og begyndt et lille Institut med flere Børn, havde ogsaa lejet sig Bopæl, og naar Moderen blot vilde samtykke i et stille, simpelt Bryllup, saa haabede han nok, at de kunde komme ud af det i Tarvelighed! Moderen gjorde mange Indvendinger og syntes, det var et voveligt, uoverlagt Skridt; men saa kom Stiftsprovsten til, Michael havde allerede forud været hos ham og bedt ham om Hjælp til at faa Moderen overtalt, og efter mange Overvejelser og Modsigelser fik Provsten hende saa omsider til at samtykke i det, som hun jo i Grunden heller ikke kunde forbyde. Bestemmelsen blev da, at saasnart Michael fik løst Kongebrev, skulde de en Aften gaa over til Stiftsprovstens i al Stilhed, saa vilde han vie dem i sin Stue. Han tilføjede udtrykkelig, at det vilde han anse som en Kærlighedsgerning, der ikke skulde betaales, og saa kunde de unge Folk næste Morgen rejse sammen til

¹ Se Side 321 f.

deres Hjem. At Moderen var ulykkelig over dette Resultat, var forstaaeligt nok. Vielsen foregik 18. Juli. Hun havde nu samlet en Smule Udstyr til dem af de allernødvendigste Ting, som hun næppe nok selv kunde undvære og i sin Tid maatte erstatte Dødsboet. Og nu bad hun Lise og Christian, om de ikke af Barmhertighed vilde undersøge, om de maaske ejede et eller andet Stykke af Indbo eller Linned, som kunde undværes? Det ubetydeligste vilde jo være af Værdi for dem, som intet havde, men i deres Letsindighed mente, at Tag over Hovedet var nok til at sætte Bo med! Det samme vilde hun nu anmode sine andre Børn om.

Sophie og Lise samlede da, hvad de kunde undvære; Sophie, som havde et temmelig rigt Indbo, kunde levere større Bidrag end Lise, som næppe endnu selv var rigtig i Orden. Christian gav lidt Penge, Fich, der ikke havde saadanne at undvære, lod formale Gryn og Mel af den Sæd, de havde paa Loftet, men ikke for Tiden kunde faa solgt, da Kornpriserne var saa usle. Saaledes samlede de dog en ikke ganske ubetydelig Hjælp til de stakkels unge Daarer, hvilken Christian bragte med, da han rejste til Auktionen i Ribe, der afholdtes den 5. Oktober og følgende Dage¹.

3. September havde Bispinden endnu holdt et Bryllup, nemlig Mine Neumanns. Denne havde for anden Gang forlovet sig med en Seminarist, efter at den første havde narret hende og giftet sig med en rig Gaard-

¹ Michael Hertz fik i Februar 1828 Embede som Kateket i Hjørring, men døde 12. Aug. s Aar. Enken giftede sig siden med en forhenværende Kommandersergent *Knie*, der først blev Fragtkører i Fredensborg, siden Toldbetjent i Slagelse. Han var en daarlig Person, og de levede i stor Fattigdom.

mandsdatter. Denne nye Kæreste var Skolelærer i Hvidding; han havde straks faaet Ja af den lille smukke og flinke Mine, skønt han var ualmindelig grim og kluntet at se til. Men hun vilde nu grumme gerne giftes, og han var ogsaa baade duelig og honnet. Da nu Pigebarnet havde tjent Bispinden i 7 Aar tro og tilfredsstillende, saa lovede denne at gøre et pænt Bryllup for hende, som hverken havde Forældre eller Frænder. Der blev saa indbudt et Par Brudepiger af Mines Veninder og Forlovere af Brudgommens Venner. Viet blev de i Domkirken, og om Aftenen var der et lille Gilde i Bispegaarden; men Brudgommen fik ikke sin Brud straks hjem med sig. Efter Løfte blev hun hos Bispinden, indtil denne sidste Gang i Ribe steg i Rejsevognen for at forlade Taarnborg med alle dets Minder, venlige og sørgelige.

Noget ind i Oktober bragte Christian saa Moderen og lille Ferdinand med til Bogense i Lises Wiener-vogn. Tante Wandel flyttede til Falster for at bo sammen med sine to gamle Søstre.

At den sidste trange Tid havde taget meget paa Bispinden, var let at se, og Lise havde ogsaa ængstet sig meget for, hvorledes hun nu skulde komme ud af at begynde sit nye Husvæsen i Roskilde alene med en fremmed Pige og Ferdinand. Ham vilde hun beholde som sin egen Søn, om Gud lod hende leve, til han kunde faa Embedseksamen. Men snarraadig, som Moderen altid var, havde hun ogsaa her fundet en Udvej, som gavnede andre fuldt saavel som hende selv. Hun tog nemlig Ferdinands ældste Søster Henriette¹

¹ Henriette Hansine Biering (f. 1807, † 1890) blev 1834 gift med Hans Jacob Kornerup, der døde som Præst i Jyderup 1861.

til sig som sin egen Datter; denne skulde ellers have taget Plads som Husjomfru.

Midt i Oktober kom der saa Brev fra Thrige, at hendes Lejlighed var ledig og oppudset til at modtage hende; og et Par Dage efter kørte Fich hende og Ferdinand til Nyborg og blev dér hos dem, til han næste Morgen havde set dem sikkert indskibede paa Postjagten, som, da Vinden var god, nok vilde gøre en temmelig hurtig Fart over Bæltet.

Hverken Moderen eller Lise saa nogen Sinde Ribe igen. Bispinden levede endnu 20 Aar¹; hendes Liv sluttede med en 12-aarig Blindhed.

¹ til 9. Marts 1845.